

Horst Wessel a jeho vrah

Autor: Václav Jan

Mrazivá lednová noc před pětadevadesáti lety. Do berlínského činžáku na Große Frankfurter StraÙe vniká skupinka mladíků – pouličních rváčů a pasáků, organizovaných komunistů. Zvoní u bytu **Horsta Wessela**. Když Horst otevře dveře, poznává v některých výrostcích bývalé kumpány své družky. Než se vzdá, jeden z nich, Albrecht Höhler, vytáhne pistoli a stiskne spoušť. Zpráva o zranění vedoucího místního oddílu SA se rychle roznese po okolí. Zraněnému spěchají na pomoc kamarádi. Na místě činu se brzy objeví také lékař, jistý Max Selo, který bydlí v sousedství. Je to ovšem Žid. Buď samotný Horst, nebo některý z jeho soudruhů ho proto odmítnou. Než se dostaví jiný lékař a než přijede sanitka, uběhne drahá doba. Do rány se dostane nečistota. Těžce raněný umírá na sněh po více než měsíci horečnatého deliria v nemocnici ve Friedrichshainu.

Je 23. února 1930. Horst Wessel se nedožil ani třiatvaceti let. I proto se z něj rychle stává Ježíš Kristus **nacionálně socialistického** náboženství.

Nikdo se už s jistotou nedozví, zda se vrah mstil Wesselovi více jako komunist, nebo jako bývalý pasák jeho družky. Horstův osud tak mohla zpečetit i jeho Máří Magdalena – mladička berlínská prostitutka Erna Jaenicke, do níž se zamiloval a kterou se rozhodl vytáhnout z bahna ulice. Až do osudného večera žili jako harmonický pár. To bylo trnem v oku dívčiným bývalým kumpánům z podsvětí, kteří měli navíc silné průniky s příslušníky rudých bojůvek. A potetovaný komunist a násilník Höhler býval mimo jiné také Erniným obávaným pasákem.

Každopádně se Horst Wessel stal záhy jedním z nejvýznamnějších mučedníků národně socialistické víry, součástí kultu prvních padlých bojovníků. Náležel do panteonu hrdinů, rituálně připomínaných při masových shromážděních. Přísaha věrnosti jeho památce patřila k obřadu přijímání nových členů SS. Jmenovaly se po něm ulice, náměstí, celá berlínská čtvrt,

školy, spolky, divize SS nebo třeba kadetská loď Kriegsmarine. V den výročí Wesselovy smrti, 23. ledna 1933, promluvil u jeho hrobu sám **Adolf Hitler**.

Horst Wessel se narodil 9. října 1907 v rodině protestantského pastora v Bielefeldu, ale většinu dětství strávil už v Berlíně. Tam byl jeho otec, Wilhelm Ludwig Georg Wessel, v roce 1913 vyslán jako duchovní správce staroslavného chrámu Nikolaikirche. Hned o rok později odešel do světové války jako armádní kaplan. Válečné zážitky byly pro něj formativní. Po návratu vydal vzpomínkovou knihu *Od Mázy k Memelu*, oslavující velkoněmeckou ideu:

Rozbřeskly německé letnice! Tak překrásné, jak se ani ti nejlepší z nás nikdy neodvážili doufat, či jen snít. Jeden národ, jeden Bůh, jedna víra!

Horst Wessel (☐ 9. října 1907 ☐
23. února 1930)

Po válce nejen káže, ale i přednáší a publikuje. Odmítá pokus o bolševický převrat v Německu, stejně jako ponižující versailleský diktát a jím ustavenou výmarskou demokracii. Z rozeštvávání národa, úpadku morálky a cti, z dekadence a rozkladu viní vliv židovského myšlení. Když v květnu 1922 umírá, je Horstovi pouhých 14 let. Chlapec už má za sebou zkušenost z dějinných událostí, jak se prohnaly přímo pod okny otcovského domu: děsí ho pokusy rudých bojůvek sovětizovat Německo, a naopak obdivuje jednotky Freikorpsu, jejichž členové si na ocelové přilby ručně malují symbol svastiky.

Už od roku 1923 se Horst angažuje v národně konzervativních mládežnických spolcích, jako **Bismarck-Bund**, **Wiking-Bund** nebo **Normannia**. Student práv se silným vlasteneckým cítěním, obdivovatel Hitlerův, se brzy hlásí do Národně socialistické německé dělnické strany (členské číslo NSDAP 48 434) a jejích obranných oddílů SA (Sturmabteilung). Jako dobrý řečník a organizátor se věnuje náboru nových členů a pomáhá také formovat chlapecké oddíly Hitlerjugend.

Zcela zapálený pro věc přerušuje studium práv a stává se jednou z nejvýraznějších osobností berlínských SA. Mladý Sturmführer vyhledává přední bojové linie a od jara 1929 velí oddílu SA v silně nepřátelském prostředí berlínské čtvrti Friedrichshain, bašty německé komunistické strany (KPD). Potyčky a pouliční boje mezi komunisty a nacionálními socialisty jsou na denním pořádku. Ale není jen bojovníkem v primárním slova smyslu, nýbrž válčí i na jiných frontách. Neúnavně agituje, se stovkami projevů se stává druhým nejaktivnějším řečníkem NSDAP v rámci celého Berlína. Prvním je samozřejmě jistý Joseph Goebbels. Právě on je

autorem Wesselova nekrologu v *Der Angriff*:

Vypil kalich hořkosti až do dna. Nevyhýbal se strastem, vzal je na sebe dobrovolně a oddaně. Vyzdvihněme tohoto mrtvého, nechť ho spatří všechen lid. A zeptá-li se někdo, kdože je ten zesnulý, ať zazní tato odpověď: On je Německo samo! Jiné Německo, které se rodí. Nové, mladé! K němuž vzhlížíme, které už nosíme v sobě. Mrtvý muž, jenž zůstává s námi, zvedá unavenou ruku a ukazuje do soumravných dálav: Vzhůru, vpřed, i přes hroby! Tam na obzoru leží Německo!

Wessel proslul ovšem i jako autor textu písně *Die Fahne hoch!* (také známé jako **Horst-Wessel-Lied**), která byla od roku 1930 oficiální hymnou NSDAP. Po převzetí moci se hrávala při všech slavnostních příležitostech společně s hymnou německou. Text je apostrofou vlajky s hákovým křížem, oslavuje sjednocení německých šiků, kdy mrtví hrdinové inspirují živé bojovníky, velebí odvetu za minulá příkoří a demonstuje odhodlání pomstít se utlačovatelům. Hudba této známé, v Německu (Rakousku atd.) dnes zakázané písně je pravidelná, pochodové periodicity a úzkého rytmičkého rozpětí, ale jímavě burcující.

Také v úvodu filmu Leni Riefenstahlové *Triumf vůle*, což je působivá oslava myšlenek nacionálního socialismu, vytvořená umným sestřihem sekvencí z norimberského sjezdu NSDAP v roce 1934, zazní nápěv této skladby. Stane se tak ve chvíli, kdy se letadlo s Vůdcem vynořuje z mraků a objevují se pod ním střechy starobylého města i dychtivý dav, očekávající příchod svého mesiáše, svého „**rytíře s labutí**“.

Ale už dávno před převzetím moci stal se Wessel pro hitlerovce martyrem, a samotný jeho pohřeb se proměnil na velkou demonstraci odhodlanosti.

Z deníku Josepha Goebbelse:

února 1930

Právě přišla zpráva: Horst Wessel dnes ráno zemřel. Nový mučedník pro Třetí říši. Jsem plný bolesti a hoře. Okamžitě jedu do nemocnice. Jeho ubohá, zoufalá matka.

února 1930

Nesnadná jízda do nemocnice. Horst Wessel leží na úzké posteli, zažloutlý, s pootevřenýma, strnulýma očima. Ruce hubené a sněhobílé. Měj se dobře, statečný hochu. Budeš s námi žít dál, a s námi zvítězíš.

Pokládám pár květin na jeho postel a pak už musím jít. Matka je k neutišení. Když oznamuji jeho smrt v divadle, všichni vzlykají. Je to opravdová tragédie!

února 1930

Těžká hodina u paní Wesselové. Je zdrcena a já jí nemohu poskytnout útěchu. Stojím u rakve Horsta Wessela a skládám přísahu.

Průvod je zakázán. Smíme se shromáždit pouze na hřbitově. Sprostá surovost.

Mluvím k Wesselovu pátému oddílu. Samí dělníci. Smělé, odhodlané tváře. Hovořím jenom několik minut, panuje hluboké ticho bolesti a vzteku. Jaký to opak říšského sněmu. Právě tady se rodí nové Německo!

března 1930

Včera odpoledne pohřeb. Pohřební hostina v domě. Obřadná a vážná. Policie zatarasila všechny ulice. Sami jsme z rakve odstranili vlajku. Pohřební vůz smí sledovat jen deset aut. Smuteční průvod tak tiše kráčí zdravíci masami, těsně vyrovnanými podél obrubníku, možná 20 až 30 tisíc lidí. Někdy, jako na Bülowplatzu, vzplane odpor. Zaznívá Internacionála. 1]

Komunisti napsali na hřbitov bílým písmem: Kuplíři Wesselovi poslední Heil Hitler.

Spolkneme vztek. Hlavně zachovat klid. Hřbitov je přeplněn. Hlava na hlavě. S vážností a obřadně. Hovoří dva studenti, Breuer, Osaf a já. Zní jeho píseň: Die Fahne hoch! Venku vyčkává lůza. Ona vyčkává, my zvítězíme. Hory květin. Národní pospolitost!

Rok 1945. Osvobození. Dějiště Wesselovy vraždy i jeho hrob se ocitly ve východním sektoru. Horstovo jméno z rodinného náhrobku vymazali rudoarmějci ihned po dobytí města, se stejnou důkladností byly odstraněny všechny, i ty nejmenší památky na něj. Torzo hrobu se jménem otce, pastora Wessela, sice vadilo i nadále, ale přežilo celou éru NDR. Až v roce 2000 kdosi vykopal kosti a naházela je do Sprévy. K akci se přihlásila obskurní antifašistická skupina. Podle policie se ovšem pachatele „nepodařilo identifikovat“. A aby „nedocházelo k dalším incidentům“, radnice nechala pro jistotu zlikvidovat celý hrob. To bylo už v našem, jedenadvacátém století. Přilehlá místa i stanice metra, které nesly od roku 1933 Wesselovo jméno, se od sovětské okupace města (až podnes) jmenují podle komunistických revolucionářů: Karla Marxe, Rosy Luxemburgové či Karla Liebknechta, jehož ideálem bylo, aby se celé Německo stalo jednou ze sovětských svazových republik.

Wesselovy osudy literárně zvěčnila řada autorů, včetně jeho sestry. Trochu paradoxně (vzhledem ke svým vlastním životním osudům) je asi neznámějším z nich **Hanns Ewers** 2], jehož kniha se stala i předlohou nepříliš zdařilého filmu.

Wilfrid Bade 3] líčí ve spisku *Die SA erober Berlin* (SA dobývají Berlín, 1933) dialog Wessela s přítelem ze studií:

Prozkoumal jsem hlubiny Goethova díla a miluji romantismus, taky Schlegela, Tiecka, Novalise. Zbožňuji Hölderlina a důvěrně znám svého Nietzscheho i Kanta. Dokážu vysvětlit, co je dolus eventualis a znám římské právo dob Caesarových. Nepotřebuji nikomu dokazovat, že jsem intelektuál. A teď mě pozorně poslouchej: To, čím uvnitř jsem, odkládám dnes stranou. Živořím v příšerných doupatech, která páchnou zelím a kávovými náhražkami – protože já většinou jím zelňačku a piju cikorku. Vedu pouliční bitvy, kdykoli je to zapotřebí – a že je to často – proti gangsterům a pasákům, a v tomto boji stojím bok po boku s rozzlobeným německým dělníkem. Nosím hnědou košili a pochoduji se svými soudruhy, a těmi soudruhy jsou obyčejní lidé, jak blahosklonně nazýváš tyto Němce, kteří jsou ve skutečnosti asi těmi nejlepšími z nás. Sloužím v SA čtyřadvacet hodin denně a nemám za to ani feník. Všechno ostatní teď musí jít stranou. Nic mi neříkají existenční jistoty, kariérní ambice, kulturní poklady, spiritualita, vzdělání. Ani studium práv není důležité – protože celá má existence je přece zbytečná, dokud budou moji lidé nuceni žít v tak hrozně materiální i duchovní bídě. Dokud nebudou mít žádnou kulturu, žádné duchovní statky, vzdělání, zajištění, pak ani já nechci ničeho z toho užívat. Snad mě dobře chápeš, Gerkenrathe.

Přítel pokrčil rameny: „Samozřejmě, že ti rozumím. Ale ty pochop, Horste, že kulturu lidem nepřineseš tím, když se budeš rvát na život a na smrt...“

Wessel se rozohnil: „No ovšem! Teď se dostáváme k jádru věci. Myslíš, že nevím, kolik intelektuálů odrazují naše tvrdé způsoby, náš hrubý jazyk a vůbec náš drsný styl? Hansi, ale tak to musí být, jinak prostě nelze! Nejdřív musí vyrůst hrubá stavba, teprve pak můžeš dům vybavit a zařídit. Musíš nejprve zbudovat silnice, aby mohla vyjet auta. Dříve musí být všemi způsoby zajištěna samotná politická existence naší vlasti, než budeme moci znovu myslet na Goetha, Hölderlina, Bacha a na všechno, co povznáší ducha. Příteli, nebude německé kultury bez německého státu a nebude německého státu bez německého národa!“

Pak Wessel pokračoval už klidným hlasem: „Takhle se věci mají. A jakkoli ti to může znít paradoxně, Hansi: v těch proletářských čtvrtích, kde teď žiju, v těch ubožáckých končinách zoufalství, bídy, zločinu i rozjitřeného žalu, ve čtvrtích, kde ty jsi zřejmě nikdy nebyl, ale kde jsem dnes doma, jakkoli nad tím ohrnuješ svůj intelektuálský frňák, právě tady hájíme německou kulturu! Hájíme ji my, SA, právě tu kulturu, můj milý, kterou ty se stále tak oháníš, ale pro jejíž zachování nehodláš hnout ani prstem.“

Poznámky:

1] Smuteční průvod šel z otcovského domu na ulici Jüdenstraße (než se tato čtvrť stala baštou komunistů, bývalo zde židovské ghetto) na hřbitov v Prenzlauer Bergu, tedy velmi „rudou“ částí Berlína. Když byl na doslech od stranické centrály komunistické strany, zazněla odtud k oslavě smrti nepřítele hlasitě reprodukováná Internacionála.

DĚLSKÝ POTÁPĚČ

2] Hanns Heinz Ewers (1871 – 1943), autor senzační a fantastické literatury, mj. prvního transgenderového románu *Nalezené ptáče*, inspirovaného výzkumy Magnuse Hirschfelda. Bisexuál, narkoman a alkoholik se z elitářských pozic dopracoval až k dočasné sympatii k hitlerismu, brzy se ale rozešel s ideologií i se stranou a dožil v ústraní.

3] Wilfrid Bade (1906 – 1945), spisovatel, spolupracovník a životopisec Goebbelsův. Psal verše, literaturu pro mládež, ale také třeba čtyřsvazkové Dějiny Třetí říše. Brzy po válce byl umučen v sovětském zajetí. Všechny dostupné kopie jeho knihy SA dobývají Berlín byly zničeny, i ostatní jeho spisy se ocitly na seznamu zakázané literatury. Česky mu vyšel jediný titul, populárně naučná kniha *Auto dobývá světa* (Orbis – Praha, 1942), popisující vývoj automobilismu od počátků až k Hitlerově politice, usilující o dostupnost automobilu pro každého za dosažením vyšší kvality života a osobní svobody.